

درس هشتم	باسمه تعالی معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری دین و زندگی مستقر در استان سمنان محتوای تولیدی گروه دین و زندگی استان تهران	محتوای نوشتاری کتاب دین و زندگی 1 دهم انسانی سال تحصیلی 99-1400 طراح: فخری السادات موسوی

عنوان / موضوع: فرجام کار (بهشت و جهنم اخروی)

اهداف یادگیری: هدف کلی: آشنایی با سرنوشت انسان در قیامت

اهداف رفتاری: از دانش آموز انتظار می رود در پایان این درس بتواند:

- 1- با سرنوشت انسان بعد از حسابرسی در عالم قیامت آشنا شود.
- 2- با تدبیر آیات و روایات بتواند راههای قرار در زمره بهشتیان و دوری از اعمالی که سبب گرفتاری در دوزخ می شوند آشنا شود.
- 3- رابطه میان عمل و پاداش و کیفر آن را بداند.

چکیده:

■ جایگاه نیکوکاران:

- ورود به بهشت: بعد از حسابرسی وارد بهشت می شوند.
- درهای بهشت: هشت در
- یک در بهشت برای پیامبران و صدیقان و یک در برای شهیدان و درهای دیگر برای سایر گروهها.
- سخن فرشتگان: استقبال و سلام و درود.
- سخن بهشتیان در بدو ورود:
- * سپاس به خاطر وعده حق جایگاه زیبا یی که خدا معین کرده است.

* و به خاطر اینکه اندوه از آنان زدوده و از رنج دورشان کرد.

- بالاترین نعمت بهشت : رسیدن به مقام خشنودی خدا را برای خود می یابند و از این رستگاری بزرگ مسرورند.

- بهشت برایشان دار السلام است (زیرا نقصان و غم و اندوه و ... در آنجا نیست.

- ذکر مداوم و مترنم بر لبانشان: سبحانک اللهم (خدایا تو پاک و منزهی)- با خدا هم صحبتند

- دوستان و همنشینان بهشتیان: پیامبران، راستگویان، شهیدان، نیکوکاران

- زنان و مردان بهشتی: در زیباترین و جوان ترین قیافه اند

- همسران بهشتی خوش رفتار ، زیبا ، پاک ، شاداب و پیوسته عاشق همسر

■ جایگاه بدکاران:

نحوه ورود به جهنم: گروه گروه - در حالی که در غل و زنجیر- در جایگاهی تنگ افکنده می شوند.

- آتش جهنم : بسیار سخت و سوزاننده. حاصل عمل خود انسان (تجسم عمل)، از درون جان شعله می گیرد.

علت ناله حسرت: نماز نخواندن - عدم دستگیری از محرومان - همراه بدکاران در معصیت بودن

تکذیب معاد - ترک زکات

ناله های حسرت: ای کاش خدا و پیامبرش را اطاعت می کردیم- ای کاش با فلان شخص دوست نبودیم او ما را از یاد خدا

بازداشت - دریغ بر ما به خاطر کوتاهی های ما

بهانه دوزخیان : شقاوت بر ما چیره و مردمی گمراه بودیم.

درخواست دوزخیان از خدا: ما را به دنیا بازگردان تا عمل صالح انجام دهیم.

پاسخ قطعی خداوند به دوزخیان: عمر کافی در دنیا - اگر برگردید همان راه گذشته را پیش می گیرید.

علت گناهان دوزخیان از زبان خودشان : شیطان، بزرگان و سروران

پاسخ شیطان :خدا وعده داد من هم وعده دروغ دادم و تسلطی نداشتم (اختیار انسان) و دعوت مرا پذیرفتید . مرا ملامت

نکنید، خود را ملامت کنید.

چهارم :از نگهبانان در خواست می کنند از خدا تخفیف بگیرند .پاسخ نگهبانان : مگر پیامبران برایتان دلایل روشنی

نیاوردند؟ می گویند :بلی!

(فرشتگان نیز تقاضای آنها را نپذیرفته و درخواستشان را بیجا می دانند).

■ رابطه میان عمل و پاداش کیفر :

- 1) قراردادی: تناسب میان جرم و کیفر برای برقراری عدالت + وضع قوانین و مقررات + قابل تغییر.
- 2) نتیجه طبیعی خود عمل: نیاز به هماهنگ کردن خود با آن + نیاز به آگاهی کامل + تطبیق + غیر قابل تغییر.
- 3) تجسم خود عمل: چهره واقعی عمل + باطن عمل که در آخرت آشکار می شود + عین عمل . مثلاً: رباخواری و تصاحب مال یتیم به ناحق

تصاویر:

آیات:

■ **انَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا:** کسانی که می خورند اموال یتیمان را از روی ظلم ، جز این نیست که آتشی در شکم خود فرو برند، به زودی در آتشی فروزان درآیند

جنبه ظاهری عمل در دنیا ، جنبه باطنی عمل در قیامت ، وعده کیفر عمل به ظالمان

پیام آیه: تجسم عمل در قیامت

*شرایط استقرار در زمره بهشتیان:

- 1) راستی راستگویی ← بر خورداری از باغهایی از بهشت
- 2) تقواییبستگی: انفاق در زمان توانگری و تنگدستی + فروبرنده خشم خود + نیکی کردن و گذشت از خطاهای مردم + نیکوکاری + یاد خدا + طلب آموزش برای گناهان در هنگام ارتکاب به عمل زشت یا ظلم به نفس

3) رعایت امانت‌ها و عهد‌ها + صحت شهادت + مواظبت بر نماز ← گرامی داشته شدن (تکریم) در باغ‌های بهشتی

* علت استقرار در زمرهٔ دوزخیان:

- 1) نماز نخواندن + دستگیری نکردن از محرومان + استغراق در معصیت خدا همراه بدکاران + تکذیب رستاخیز
- 2) انجام کارهای زشت + توبه کردن در هنگام فرا رسیدن مرگ ← عذاب دردناک
- 3) مست و مغرور و نعمت در دنیا + اصرار بر گناهان کبیره (کبائر)

پاسخ سؤالات اندیشه و تحقیق:

- 1- آیا مجازات آخرت که مجازات از نوع سوم است، ظلم امکان پذیر و یا قابل تصور است؟
خیر، چون خود عمل به صورت مجازات ظاهر می شود و انسان عین عمل خود را می بیند. پس ظلم امکان پذیر نیست اما در مجازات های قراردادی امکان عدم مساوات و ظلم وجود دارد.
- 2- تفاوت های میان ویژگی آخرت با دنیا و برزخ چیست؟ آن را در جدول زیر تنظیم کنید

دنیا	برزخ	آخرت (قیامت)
محل عمل	محل عمل نیست	محل عمل نیست
باز بودن پرونده عمل	باز بودن پرونده عمل	پرونده عمل بسته است
آگاهی محدود	آگاهی و شعور بالا می‌رود	آگاهی بالا به صورت حضوری
برخی پاداش و کیفرها	-----	تجسم عین و حقیقت عمل
امکان فریب در محاکمه هست	-----	ظلم در محاکمه محال است

3- با توجه به سخن رسول خدا که فرمود: "الدنيا مزرعه الاخره" یک کشاورز برای اینکه زراعت پر محصولی داشته باشد 5 شرط را رعایت می کند:

- 1- زمین مناسب انتخاب می کند.
- 2- بذر سالم تهیه می کند.
- 3- زمین را به موقع آبیاری می کند واز کود مناسب استفاده می کند
- 4- زمین را از علف هرز پاک می کند

5- مواظب است که آفات و حیوانات به کشت او ضرر نرسانند

اگر دل بهترین و مناسب ترین زمین برای کشت محصول آخرت است ، 4 شرط دیگر کدامند ؟

- 1- بذر سالم : استعداد ها و گرایش های پاک است.
- 2- آبیاری و تغذیه ی مناسب : اعمال نیک است.
- 3- پاک کردن از خس و خاشاک : پاک شدن از گناهان است.
- 4- حفظ کردن از آسیب آفات و حیوانات : جلوگیری از وسوسه ی نفس اماره و شیطان است.

معنای واژگان :

تجسم عمل : عمیق تر و کامل تر از پاداش و کیفر نوع قراردادی و طبیعی است. صورت و باطن و حقیقت اعمالی است که اکنون در این دنیا برای ما قابل مشاهده نیست.

دار السلام : بهشت برای نیکوکاران سرای سلامتی است یعنی هیچ نقصان ، غصه ، ترس ، بیماری ، جهل ، مرگ و هلاکت و خلاصه هیچ ناراحتی و رنجی در آنجا نیست.

سوالات امتحانی:

الف) پیام آیات واحادیث:

1- بنا بر آیه (أَنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا..)

الف) ظرف تحقق این آیه کدام عالم است؟

ب) بازتاب و نتیجه خوردن مال یتیم چگونه ترسیم شده است؟

2- بنا بر فرموده پیامبر اسلام(ص) همنشین انسان در چه صورت مایه انس و در چه صورت مایه و وحشت انسان می شود؟

ب) صحیح و غلط:

1- بهشتیان با خدا هم صحبت اند و به جمله «خدایا تو پاک و منزهی» مترنم اند.

2- در عرصه قیامت تصویر اعمال انسان نشان داده می شود.

3- در پاداش و کیفر قراردادی تناسب میان عمل و پاداش و کیفر آن بر قرار است.

- 4- در پاداش و کیفر اخروی باید خود را با آن تطبیق دهیم.
- 5- در پاداش و کیفر از نوع طبیعی با کسب آگاهی می توان خود را با آن تطبیق داد.
- 6- پاسخ قطعی خدا به دوزخیان این است که ما به شما عمر کافی دادیم تا هر کس بخواهد به راه راست آید.
- 7- درهای بهشت هشت در است و یک در مخصوص انبیاء و شهیدان است .
- 8- دوزخیان از ما موران جهنم درخواست بازگشت به دنیا و تخفیف مجازات دارند.

ج) تکمیل عبارات:

- 1- بهشت برای بهشتیان سرای ..... است.
- 2- آتش جهنم حاصل..... است برای همین از ..... نشأت می گیرد
- 3- بهشتیان با خدا هم صحبت اند و به جمله..... مترنم اند؟
- 4- تجسم عمل خوردن مال یتیم ..... در شکم است.
- 5- در پاداش و کیفر...هدف تناسب میان عمل و پاداش و کیفر است.
- 6- پاداش و کیفر در آخرت ..... و ..... نوع پاداش است.
- 7- در پاداش و کیفر .....انسانها نمی توانند آن را تغییر دهند.
- 8- بالاترین نعمت در بهشت..... است.
- 9- در پاداش و کیفر قیامت آنچه به ما داده می شود..... است.

د) کوتاه پاسخ:

- 1-درهای بهشت مخصوص چه کسانی است؟
- 2- بهشتیان به هنگام ورود به بهشت چه می گویند؟
- 3- چرا بهشتیان خدا را سپاس می گویند؟
- 4- بالاترین نعمت در بهشت چیست؟
- 5- چرا بهشت برای بهشتیان دارالسلام است؟

- 6- بهشتیان با چه کسی هم صحبت اند و ترنم جاری بر لبان آنان چیست؟
- 7- همنشینان و دوستان در بهشت چه کسانی هستند؟
- 8- جایگاه دوزخیان چگونه است؟
- 9- آتش دوزخ از کجا سرچشمه می گیرد؟ چرا؟
- 10- علت افسوس و دریغ دوزخیان چیست؟
- 11- دوزخیان از خداوند چه درخواستی دارند؟
- 12- دوزخیان علت گناهان خود را چه کسانی می دانند؟
- 13- پاسخ خداوند به درخواست دوزخیان چیست؟
- 14- درخواست دوزخیان از فرشتگان جهنم چیست؟
- 15- پاسخ فرشتگان به درخواست دوزخیان چیست؟
- 17- پاسخ شیطان در مقصر دانستن خود از طرف انسان در دوزخ چیست؟
- 18- اقسام رابطه بین عمل و پاداش و کیفر را نام ببرید.
- 19- همسران بهشتی دارای چه ویژگی هایی هستند؟

ه) کشف ارتباط:

الف) طبیعی - دنیا	1- قابل تغییر
ب) قراردادی-دنیا	2- تطبیق پذیر
ج) تجسم عمل - آخرت	4- عمیق ترین و کامل ترین پاداش
	د) برزخ- آخرت

و) پاسخ تشریحی:

- 1- ناله حسرت دوزخیان در دوزخ و علت آن را شرح دهید.
- 2- تجسم عمل در قیامت چگونه است. توضیح دهید.
- 3- پاداش و کیفر از نوع قراردادی را با ذکر مثال توضیح دهید.
- 4- پاداش و کیفر از نوع طبیعی را با ذکر مثال توضیح دهید.

5- پاداش و کیفر اخروی را توضیح دهید.

6- پیامبر اسلام (ص) در ضمن نصیحتی به یاران خود در باره همنشین انسان در قیامت چه فرمودند؟ توضیح دهید.

7- پاسخ فرشتگان به دوزخیان برای درخواست آنان چیست؟

8- چرا بهشت را دارالسلام می گویند؟

پاسخنامه سؤالات:

سؤالات امتحانی:

الف) پیام آیات واحادیث:

1- بنا بر آیه (اَنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا..)

الف) قیامت (ب) در حال خوردن آتش .

2- نیک باشد : مایه انس ، بد باشد : مایه وحشت انسان

ب) صحیح و غلط:

1- (ص) 2- (غ) 3- (ص)

4- (غ)

5- (ص) 6- (ص) 7- (غ)

8- (غ)

ج) تکمیل عبارات:

1- سلامتی 2- عمل - درون جان 3- سبحانک اللهم ... : تو پاک و منزهی

4- خوردن آتش 5- قراردادی 6- عمیق ترین و کامل ترین

7 - طبیعی 8- رضایت و خشنودی خدا 9- عین عمل

د) کوتاه پاسخ:

1- هشت درب : پیامبران و صدیقان - شهیدان - گروههای دیگر

- 2- خدای را سپاس که به وعده خود وفا و این جایگاه زیبا را به ما عطا کرد.
- 3- به وعده خود وفا و این جایگاه زیبا را به ما عطا کرد. حزن و اندوه را از آنان زدوده و از رنج و درماندگی، دور کرده است.
- 4- وصول به مقام رضا و خشنودی خدا
- 5- هیچ نقصانی، غصه ای، ترسی، بیماری ای، جهلی، مرگ و هلاکتی، و خلاصه، هیچ ناراحتی و رنجی در آنجا نیست. نعمت های دائمی آن هیچ گاه خستگی و سستی نمی آورد. در آنجا انسان همیشه شاداب و سرحال است و همواره احساس طراوت و تازگی می کند.
- 6- هم صحبت بهشتیان: خداوند و ترنم بهشتیان: خدایا! تو پاک و منزهی (سبحانک اللهم)
- 7- هم نشینان بهشتیان: پیامبران، راستگویان - شهیدان و نیکوکاران: نیکو هم نشینان
- 8- جایگاهی تنگ
- 9- آتش جهنم، بسیار سخت و سوزاننده است. این آتش حاصل عمل خود انسان هاست و برای همین، از درون جان آنها شعله می کشد.
- 10- ناله حسرت دوزخیان بلند می شود و می گویند: ای کاش خدا را فرمان می بردیم و پیامبر او را اطاعت می کردیم.
- ای کاش فلان شخص را به عنوان دوست خود انتخاب نمی کردیم. او ما را از یاد خدا بازداشت. دریغ بر ما، به خاطر آن کوتاهی هایی که در دنیا کردیم!
- 11- پروردگارا شقاوت بر ما چیره شد و ما مردمی گمراه بودیم. ما را از اینجا بیرون بر که اگر به دنیا باز گردیم، عمل صالح انجام می دهیم.
- 12- شیطان و بزرگان و سرورانمان سبب گمراهی ما شدند.
- 13- پاسخ خداوند (قطعی): آیا در دنیا به اندازه کافی به شما عمر ندادیم تا هرکسی می خواست به راه راست آید؟ ما می دانیم (علم الهی) اگر به دنیا بازگردید، همان راه گذشته را پیش می گیرید.
- 14- به نگهبانان جهنم رو می آورند تا آنها برایشان از خداوند تخفیفی بگیرند.
- 15- مگر پیامبران برای شما دلایلی روشن نیاوردند؟ آنان می گویند: بلی! فرشتگان نیز تقاضای آنها را نمی پذیرند و درخواستشان را بیجا می دانند.
- 17- من فقط شما را فرا خواندم ... مرا ملامت نکنید، خود را ملامت کنید.

- 18- قراردادی ، نتیجه طبیعی خود عمل ، تجسم خود عمل
19- همسران بهشتی خوش رفتار و زیبارو، جوان و شاداب، پاک و طاهر، خوش و خرم، پیوسته عاشق و خرسند از همسر خود هستند.

ه) کشف ارتباط:

1- ب   2- الف   3- ج

و) پاسخ تشریحی:

1- آتش جهنم، بسیار سخت و سوزاننده است. این آتش حاصل عمل خود انسان هاست و برای همین، از درون جان آنها شعله می کشد. در این حال، ناله حسرت دوزخیان بلند می شود و می گویند: ای کاش خدا را فرمان می بردیم و پیامبر او را اطاعت می کردیم.

ای کاش فلان شخص را به عنوان دوست خود انتخاب نمی کردیم. او ما را از یاد خدا بازداشت. دریغ بر ما، به خاطر آن کوتاهی هایی که در دنیا کردیم!

2- هر عملی که ما در زندگی دنیوی انجام می دهیم، حقیقت و باطن آن عمل در جهان آخرت به صورت زشت یا زیبا، لذت بخش یا دردآور مجسم می شود و انسان خود را در میان باطن اعمال خود می بیند. پس آنچه در روز قیامت به عنوان پاداش یا کیفر به ما داده می شود، عین عمل ماست. به عنوان مثال، کسی که ربا می خورد و یا مال یتیمی را به ناحق تصاحب می کند، اگر باطن و واقعی عمل او در همین دنیا برملا شود، همگان خواهند دید که او در حال خوردن آتش است؛ اما چهره در دنیا آتش آشکار نمی شود و هنگامی که او وارد جهان آخرت می شود و پرده ها کنار می رود، حقیقت و باطن عمل آشکار می گردد و آتش از درون او زبانه می کشد.

3- گاهی پاداش و کیفر براساس مجموعه ای از قراردادهای تعیین می شود؛ مانند اینکه اگر کارگر در طول روز، کار معینی را انجام دهد، دستمزد مشخصی در برابر آن کار دریافت می کند.

4- گاهی پاداش و کیفر، محصول طبیعی خود عمل است و انسان ها نمی توانند آن را تغییر دهند، بلکه باید خود را با آن هماهنگ کنند و با آگاهی کامل از آن برنامه زندگی خود را تنظیم و سعادت زندگی خویش را تأمین کنند؛

5- آنچه انسان با خود به قیامت می برد، باطن اعمالی است که اکنون در این دنیا قابل مشاهده نیست. هر عملی یک جنبه ظاهری و یک جنبه باطنی دارد. جنبه ظاهری بعد از عمل از بین می رود؛ اما جنبه باطنی هرگز از بین نمی رود و در روح هر انسانی باقی می ماند. بنابراین، هر عملی که ما در زندگی دنیوی انجام می دهیم، حقیقت و باطن آن عمل در جهان آخرت به صورت زشت یا زیبا، لذت بخش یا دردآور مجسم می

شود و انسان خود را در میان باطن اعمال خود می بیند. پس آنچه در روز قیامت به عنوان پاداش یا کیفر به ما داده می شود، عین عمل ماست.

6- «برای تو ناچار هم نشینی خواهد بود که هرگز از تو جدا نمی گردد و با تو دفن می شود ... آنگاه آن هم نشین در رستاخیز با تو برانگیخته می شود و تو مسئول آن هستی. پس دقت کن، هم نشینی که انتخاب می کنی، نیک باشد؛ زیرا اگر او نیک باشد، مایه انس تو خواهد بود و در غیر این صورت، موجب وحشت تو می شود. آن هم نشین، کردار توست».

7- مگر پیامبران برای شما دلایلی روشن نیاوردند؟ آنان می گویند: بلی! فرشتگان نیز تقاضای آن ها را نمی پذیرند و درخواستشان را بیجا می دانند.

8- هیچ نقصانی، غصه ای، ترسی، بیماری ای، جهلی، مرگ و هلاکتی، و خلاصه، هیچ ناراحتی و رنجی در آنجا نیست. نعمت های دائمی آن هیچ گاه خستگی و سستی نمی آورد. در آنجا انسان همیشه شاداب و سرحال است و همواره احساس طراوت و تازگی می کند.

ارجاعات :

1- قرآن کریم.

2- چمران، (شهید)مصطفی ؛ خدا بود و دیگر هیچ. انتشارات بنیاد شهید چمران.

3- کتب درسی دین و زندگی دهم انسانی و مشترک ؛ چاپ 1399.